DO KAPSY:

PTÁCI OKOLO NÁS

GRADA®

121 DRUHŮ
snadno
a rychle

Obsah

Barevný kód rozděluje ptáky do pěti skupin, v nichž jsou vedle vybraných příbuzných druhů popsáni i zástupci některých po-

dobných taxonů.

OD STRANY 6
Zpěvní ptáci

OD STRANY 70
Datlovití, holubovití a další

OD STRANY 86
Sovy, dravci a sokoli

OD STRANY 100
Hrabaví a velcí ptáci

OD STRANY 108
Vodní ptáci

OD STRANY 128
Užitečné pojmy k topografii ptačího těla a porovnání velikostí vybraných ptačích druhů a vajec.

URČOVÁNÍ PTAČÍCH DRUHŮ

Jak na to:

Zpozorovali jste zajímavého ptáka a chcete vědět, jak se jmenuje?

↓

1

Zorientujte se nejdříve na STRÁNCE S BAREVNÝMI KÓDY a zjistěte, do které skupiny patří.

2

Potom nalistujte ORIENTAČNÍ STRANU této skupiny, kde zjistíte, na kterých stránkách v knize máte pokračovat.

3

Zde objevíte ještě několik málo druhů, které přicházejí v úvahu.

POROVNEJTE svůj objev s fotografiemi a popisem v knize a rychle zjistíte, o který druh ptáka se jedná.

VOLKER DIERSCHKE

DO KAPSY:

PTÁCI OKOLO NÁS

121 DRUHŮ
snadno
a rychle

GRADA

Rychle ke správnému druhu
S BAREVNÝM KÓDEM

BAREVNÝ KÓD jednotlivých skupin ptáků slouží k co nejrychlejší orientaci v knize. Ptačí říše oplývá obrovskou rozmanitostí barev, tvarů a velikostí, díky barevnému kódu však snadno naleznete správnou cestu k určení pozorovaného druhu. Každá barva označuje jednu skupinu typově podobných ptačích druhů. Členění jednotlivých skupin se nachází vždy na začátku dané barvy a představuje další vodítko ke správné identifikaci, neboť v každé podskupině stačí porovnat již jen několik málo druhů. Popisky v obrázcích pak upozorňují na nejdůležitější určovací znaky. Za pozornost však stojí také popis hlasového projevu každého ptáka a další přínosné informace v textu, které se týkají obvyklého způsobu jeho chování při vyhledávání potravy a během hnízdění.

STRANY 6 AŽ 69

Zpěvní ptáci

Ke zpěvným patří převážně skutečně drobní ptáci, přibližně o velikosti sýkory nebo kosa. Většina z nich má krátké nohy. Mají také krátké zobáky různých tvarů podle typu konzumované potravy (u zrnožravých ptáků jsou silné, u hmyzožravých úzké).
→ Jejich peří mívá často jen obyčejné šedé nebo hnědé zbarvení, některé druhy však vynikají svou pestrobarevností. Sameček je většinou nápadnější než samička.

Převážně malí ptáci s krátkýma nohama

Barevný pruh na kraji stránky pomáhá při vyhledávání v knize.

→ Samečci se ve většině případů ozývají melodickým zpěvem, který slouží k vábení samiček a také k vymezení hnízdního teritoria.
→ Výjimku představují zástupci čeledi krkavcovitých. Jsou výrazně větší než jejich příbuzní a vydávají méně příjemné zvuky.

STRANY 70 AŽ 85

Datlovití, holubovití a další

Ptáci v této skupině se způsobem života často velice podobají zpěvným ptákům, jsou však o něco větší a nejsou s nimi příbuzní. Patří sem zástupci čeledi datlovitých, kteří šplhají po stromech a „bubnují" do kmenů a větví, ale také poněkud těžkopádně působící holubovití ptáci, kteří se u nás vyskytují velmi hojně.
→ Zařazeno sem bylo také několik nezaměnitelných „individualistů", například pestrobarevný ledňáček říční, exotický alexandr malý, dudek chocholatý či nepřetržitě létající rorýs obecný.

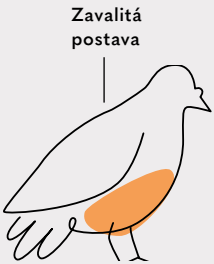

STRANY 86 AŽ 99

Sovy, dravci a sokoli

Sovy se vydávají na lov v noci, zatímco dravci a sokoli jsou aktivní za denního světla. Mají však hodně společného, především krátký a silný zahnutý zobák, který je uzpůsobený k trhání kořisti, a také silné nohy s ostrými drápy. V opeření jednotlivých druhů převládají hnědé a šedé tóny, zaručující perfektní maskování na stromech.

→ Sovy jsou vybavené obrovskýma očima, kořist však v noci vyhledávají pomocí obzvláště velkých a citlivých uší, které se skrývají pod opeřením na hlavě.

→ Dravci a sokoli vynikají velmi ostrým zrakem, díky němuž mohou spatřit kořist z velké výšky a rovnou se na ni vrhnout.

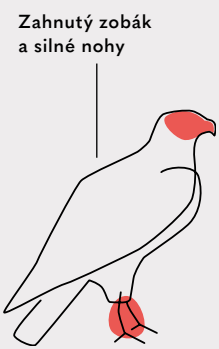

STRANY 100 AŽ 107

Hrabaví a velcí ptáci

K ptákům z řádu hrabavých byli v této skupině přiřazeni také vybraní velcí ptáci, kteří se rovněž zdržují převážně na zemi, kde si hledají potravu, často na otevřeném prostranství. V jiných ohledech se však od hrabavých výrazně liší.

→ Hrabaví ptáci se v případě nebezpečí spěchají nenápadně ukrýt do nejbližší vegetace, nebo za hlučného mávání křídly odletí pryč. Mají krátké zobáky uzpůsobené k zobání semen.
→ Čápi, volavky a jeřábi mají z našich ptáků nejdelší nohy a vynikají i svou celkovou velikostí. K typickým znakům patří dlouhý krk a dlouhý zobák. Pozorovat je lze kdekoli v otevřené krajině, ale také u vody.

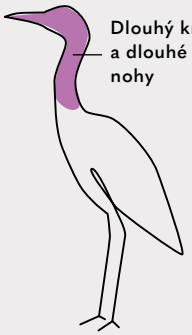

STRANY 108 AŽ 121

Vodní ptáci

Tato skupina zahrnuje převážně středně velké až velké ptáky, kteří se většinou zdržují v blízkosti vody.
→ Ptáci z řádu dlouhokřídlých se vyskytují na březích vod, ale také na polích a loukách. Pohybují se ladně a dle své specializace mají různě dlouhé nohy a zobáky. Vedle bahňáků sem patří také racci, kteří se vyznačují převážně bílým zbarvením peří a často se objevují v hejnech.
→ Kachnovití a chřástalovití ptáci jsou na vodní prostředí vázáni ještě více a často plavou. Především labutě a husy však nezřídka vyhledávají potravu také na zemi. Většina ptáků z této skupiny má na nohách plovací blány či kožní lemy.

ZPĚVNÍ PTÁCI
rychlé určování

Skupina zpěvných ptáků zahrnuje druhy nejrůznějších barev a tvarů.

Při jejich určování hraje důležitou roli způsob života a tvar zobáku.

Podle těchto kritérií jsou zde rozděleni do dalších podskupin.

OD STRANY 8

Sýkorovití apod.

Malí a čiperní ptáci s kulatou hlavou a krátkým, úzkým zobákem. Často se vyskytují v hnízdních budkách a u krmítek.

OD STRANY 14

Pěnkavovití apod.

Drobní ptáci s krátkýma nohama a silným zobákem (semenožraví!). Potravu shánějí většinou na zemi, zpívají však často ve velké výšce na stromech.

OD STRANY 28

Drozdovití apod.

Ptáci střední velikosti s poměrně dlouhýma nohama a štíhlým zobákem. Potravu si hledají na zemi, zpěv většinou přednášejí z vyvýšené pozorovatelny.

OD STRANY 36

Hmyzožraví ptáci na zemi

Malí zpěvní ptáci s poměrně dlouhýma nohama a štíhlým zobákem. Pohybují se většinou chůzí po zemi, příležitostně však vyrážejí na lov z vyvýšené pozorovatelny.

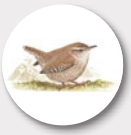

OD STRANY 44

Hmyzožraví ptáci ve křoví a na stromech

Drobní ptáci s poměrně krátkýma nohama a štíhlým zobákem. Obratně se pohybují ve větvích dřevin, příležitostně vyrážejí na krátké lety za hmyzem.

OD STRANY 56

Jiní ptáci

Zde jsou zařazeni nejrůznější zpěvní ptáci, kteří se výrazně liší od zástupců ostatních podskupin, například vlaštovkovití a šoupálci.

OD STRANY 62

Krkavcovití

Velcí zpěvní ptáci s relativně dlouhýma nohama a silným zobákem. Potravu často hledají na zemi, s oblibou se druží, nebo dokonce tvoří hejna.

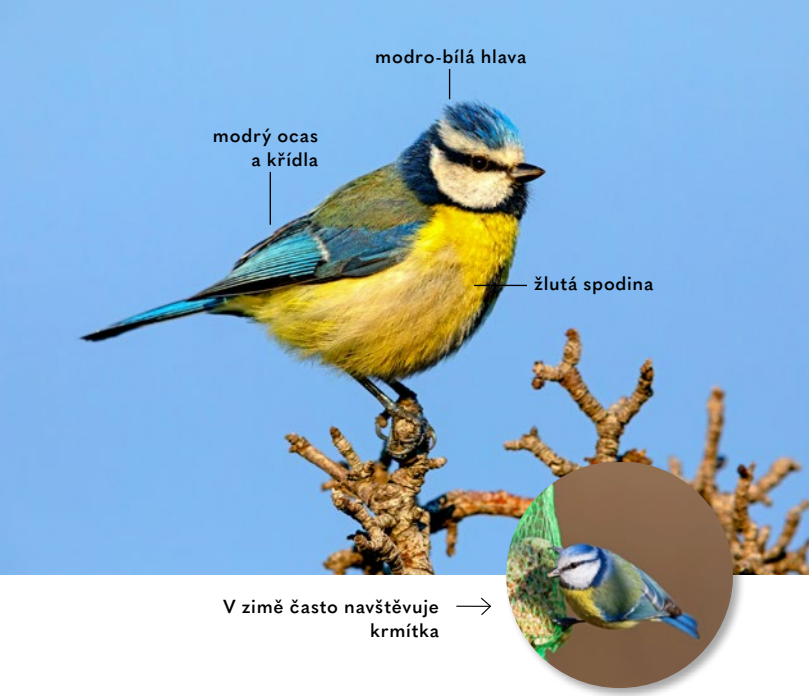

Sýkora modřinka

Cyanistes caeruleus

Velikost: 10–12 cm
Hlas: Typický trylek, jemuž předcházejí dva vyšší tóny. Vábení je podobné jako u sýkory koňadry, většinou však vyšší.
Potrava: V zimě především semena, v létě hmyz.
Výskyt: Žije v nejrůznějších houštinách, lesích a zahradách, v zimě také v rákosí. V téměř celé Evropě se vyskytuje celoročně, ze severu se někteří jedinci stěhují a jejich přílet do střední a západní Evropy mívá v některých letech až charakter irupce.

VÍTE, ŽE...? **Sýkora modřinka je obzvláště nápadnou obyvatelkou našich zahrad. Hnízdí v dutinách stromů a s velkou oblibou také v hnízdních budkách. Páry spolu někdy zůstávají i přes zimu, dokonce i když se potulují v hejnkách, jejichž součástí bývají také další druhy ptáků. V této době často navštěvují krmítka a velice obratně si počínají zejména při konzumaci lojových koulí.**

Samička je podobná, pruh na břiše má však úzký

Sýkora koňadra

Parus major

Velikost: 13–15 cm
Hlas: Nesmírně ráda se ozývá a předvádí široký repertoár různých vábení i zpěvu. Obvyklé vábení je „pink" nebo chraplavé „če če če".
Potrava: V zimě semena, v létě hmyz (často housenky).
Výskyt: Objevuje se v různorodých typech prostředí se stromy, zejména v lesích, parcích a zahradách. Stálý druh, v severní a východní Evropě zčásti tažný.

VÍTE, ŽE...? **Sýkora koňadra hnízdí v dutinách stromů a hnízdních budkách, příliš malý vletový otvor si dokáže upravit pomocí drobného, ale ostrého zobáku. Hnízdí až třikrát ročně, snůška čítá obvykle 8–9 vajec. V zimě se často pohybuje v hejnech. Na krmítku je zajímavé pozorovat její dovedné počínání, když se zobákem dobývá do slunečnicových semen.**

Nápadný znak představuje dlouhá bílá skvrna v týle →

Sýkora uhelníček

Periparus ater

Velikost: 10–12 cm
Hlas: Zpěv tvoří monotónní opakování dvou střídajících se tónů („vice vice vice“) a zní méně výrazně než u sýkory koňadry. Vábení je nosové a dlouze protažené „týh“.
Potrava: V létě hmyz, v zimě především semena jehličnatých stromů.
Výskyt: Celoročně v lesích a parcích; většinou silně vázaná na jehličnaté stromy. Mimo hnízdní období i v zahradách.

→ **VÍTE, ŽE...?** Sýkora uhelníček využívá více než jiné druhy sýkor k hnízdění také zemní dutiny ve svazích nebo prohlubně v kamenných zdech, zvláště když není k dispozici dostatečné množství dutin ve stromech nebo jsou obsazené jinými ptáky. V době bohaté úrody si ukrývá zásoby na horší časy. Mimo hnízdní období se obvykle připojuje k hejnům jiných druhů sýkor (koňadry a modřinky) a navštěvuje s nimi také krmítka.

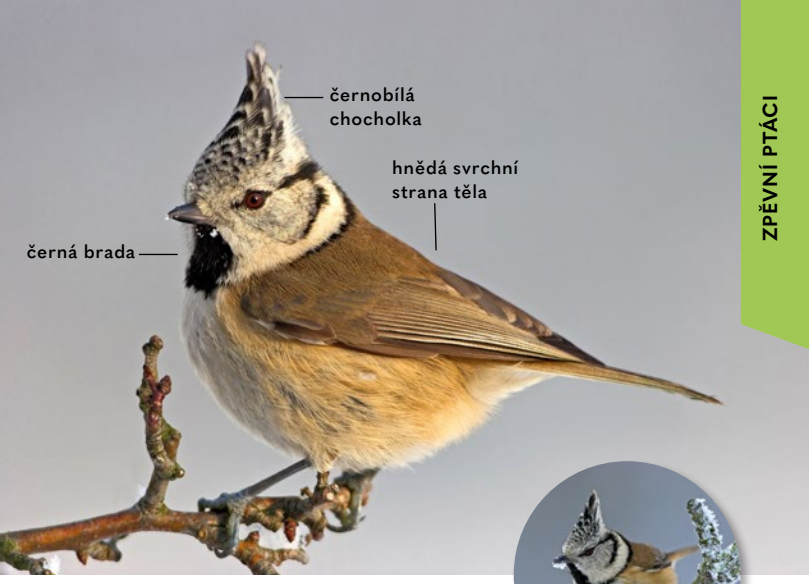

Chocholka a kresba na hlavě propůjčují této sýkoře nezaměnitelný vzhled

Sýkora parukářka

Lophophanes cristatus

Velikost: 10–12 cm
Hlas: Trylkovité vábení, k němuž se při zpěvu přidávají jemnější cvrčivé tóny.
Potrava: V létě hmyz a hmyzí larvy, v zimě semena, zejména jehličnatých stromů.
Výskyt: Stálý druh jehličnatých lesů, v porovnání s ostatními sýkorami vzácněji v otevřené krajině. Zahrady navštěvuje pouze v blízkosti lesa.

VÍTE, ŽE...? Sýkora parukářka hnízdí většinou v dutinách, které si sama vytesala do ztrouchnivělého dřeva, využívá však také dutiny datlovitých ptáků a hnízdní budky. Hnízdní páry spolu zůstávají po celý život a své teritorium většinou neopouštějí ani v zimě. I tak se však v tomto období někdy připojují k dalším druhům sýkor a tvoří smíšená hejna. Početnost se zvyšuje v lokalitách, kde probíhá výsadba jehličnatých lesů.

1 Sýkora babka

Poecile palustris

CHARAKTERISTIKA: 11–13 cm • leskle černá čepička a skvrna na bradě, bílé líce, hnědá svrchní strana těla, bez pásky na křídlech • celoročně v listnatých a smíšených lesích, v zimě také na zahradách • naříkavé vábení, zpěv tvoří monotónní řada krátkých tónů („djep djep djep djep").

2 Sýkora lužní

Poecile montanus

CHARAKTERISTIKA: 12–13 cm • velice podobná jako sýkora babka, ale větší skvrna na bradě, čepička matně černá, světlé pole na křídlech • celoročně obývá lesy všeho druhu, na zahradách vzácněji než sýkora babka • vábení podobné jako sýkora babka, ale poklidnější (široké „dé dé dé"); zpěv tvoří řada klesajících pískavých tónů.

Severoevropský poddruh má bílou hlavu →

Mlynařík dlouhoocasý

Aegithalos caudatus

Velikost: 13–15 cm
Hlas: Téměř nepřetržitě se ozývá vysokým vábením, tichý cvrlikavý zpěv s trylky je slyšet jen vzácně.
Potrava: Drobný hmyz a pavouci, housenky, malé pupeny, části plodů.
Výskyt: Stálý druh, hnízdí v listnatých a smíšených lesích, ale také na zahradách. V zimě se objevuje i v otevřené krajině.

VÍTE, ŽE...? **Mlynařík dlouhoocasý staví kulovitá hnízda, která se často nacházejí nízko ve křoví, příležitostně však také na stromech ve výšce až do třiceti metrů. Hnízdí sice v párech, při krmení mláďat však často vypomáhají také další dospělí jedinci, jejichž snůška nebyla úspěšná. Také mimo hnízdní období je mlynařík společenský a žije v menších hejnech většinou o 10–20 jedincích, která se zdánlivě bez ustání potulují krajinou.**

Samička má nenápadnější zbarvení, zejména na hlavě

Vrabec domácí

Passer domesticus

Velikost: 14–16 cm
Hlas: Ozývá se rozličnými švitořivými a drnčivými zvuky. Zpěv tvoří řada pomalu opakovaných slabik „čilp".
Potrava: Obilí a semena dalších rostlin, v době hnízdění také hmyz.
Výskyt: Celoročně v lidských sídlech všeho druhu, od samostatných zemědělských usedlostí až po velkoměsta. Potravu si hledá také na polích a loukách.

VÍTE, ŽE...? **Vrabec domácí je velice společenský, proto se stal charakteristickým ptákem pro mnoho vesnic i měst. Hnízdí téměř vždy v dutinách budov a také v hnízdních budkách. Hnízda se často nacházejí v těsné blízkosti u sebe, někdy se pod střechami zabydlí až dvacet párů ve velkém společném hnízdě. Pro potravu se vydává většinou v hejnech, zajišťuje si tak ochranu před útoky dravců nebo koček.**

Od vrabce domácího se liší kresbou na hlavě a bílým obojkem

Vrabec polní

Passer montanus

Velikost: 13–14 cm
Hlas: Ozývá se podobně jako vrabec domácí, vábení však bývá ostřejší a drsnější.
Potrava: Obilná zrna a jiná semena, v době hnízdění také hmyz.
Výskyt: Celoročně ve vesnicích a na zahradách, ale také v menších porostech stromů, například polních remízcích, ovocných sadech a živých plotech. V otevřené krajině je celkově hojnější než vrabec domácí.

VÍTE, ŽE...? Vrabec polní hnízdí v dutinách stromů a s oblibou také v hnízdních budkách. Na rozdíl od blízce příbuzného vrabce domácího je před lidmi plachý. Mimo hnízdní období tvoří velká hejna, často také společně se strnadem obecným a různými druhy pěnkavovitých, která se vydávají za potravou. Na zahradách ochotně navštěvuje krmítka a konzumuje i lojové koule, na něž se věší.

Samička má prosté zelenavě šedé zbarvení

Pěnkava obecná

Fringilla coelebs

Velikost: 14–16 cm
Hlas: Zvučně znějící zpěv s klesající výškou tónů a kudrlinkou na konci („rrr čaf čaf čafrajčák"). Ozývá se obvykle charakteristickým jasným „pink", protáhlým „tryf" (známým jako „volání deště"), za letu zdrženlivým „jip".
Potrava: V létě převážně hmyz, v zimě semena různých rostlin (také bukvice, obilí).
Výskyt: Celoročně v lesích, parcích a na zahradách.

VÍTE, ŽE...? **Pěnkava obecná je nejpočetnějším evropským ptákem. Na podzim k nám přilétají jedinci hnízdící na severu Evropy. V tomto období žijí v hejnech, často společně s dalšími druhy pěnkavovitých, jako je například pěnkava jikavec. V zimní polovině roku shánějí potravu na zemi, v případě nebezpečí však okamžitě zmizí zpátky do křoví a větví stromů. Takto obezřetně se chovají také na krmítku v zahradě.**